

št. 33/42

Vrhopolje pri Vipavi (1)

Izjemen prispevek Iva Žajdele *Vrhopolje pri Vipavi* me je s sliko vrhopoljske šole na mah popeljal v prvi razred, ki sem ga v tej šoli obiskoval v letih 1941–1942, ko me je mama pripeljala k družini starih staršev pred negotovostjo v Ljubljani. Dolgo mi je v spominu lebdel dogodek, ki ga nisem mogel prav umestiti, namreč, ali sem v resnici doživel ali se mi je samo zdelo, da sem bil spomladi leta 1942 na pogrebu nekoga, ki me je s svojo smrtjo tako zaznamoval, da je ostal trajno v meni. Ob branju prispevka mi je datum 11. april 1942 odgovoril, da se je umor Ivana Lavrenčiča v resnici zgodil in da sem nosil v sebi ne pogreb kot pogreb, temveč grozo in strah ljudi, ki so bili pretreseni in so se v šepetu ter polglasno spraševali, kakšen demon je planil v pomladno noč in iztrgal sovaščana na tako krut in nedojemljiv način. Na pogrebu se je zbrala neverjetna množica, skoraj vsa vas, seveda tudi moji najbližji.

Berem, da je bil ovaduh. V bližnji šoli je bil učitelj, ki je nas, otroke, nasilno potujčeval in nas želel narediti Italijane, a ga krogla ni poiskala. Nekaj let prej je na isti šoli, kamor sem hodil, poučeval laški fašistični guido, učitelj Sotosanti, ki je otrokom ob izrečni slovenski besedi pljuval v usta. Domačinom je zavrelo in Lah je izginil. Čuden strah in groza sta se to pomlad zalezla nad Vipavsko dolino in zdaj dojemam, zakaj je stara mama zvečer skočila kot blazna, zagrnila okna, ugasnila luč in prestrašeno šepetala: »Grejo.« Vzela je molek v roke in molili smo rožni venec pred neznano pošastjo. Kot otrok sem jo tako videl, ko je hodila mimo okna v koloni, iz katere je kovinsko pozvanjalo. Hvala Jezusu, ki nas je hudega obvaroval, je ob nastali tišini dahnila stara mama, ko pošasti ni bilo več.

Nekaj dni za tem, 18. aprila 1942, so se na Nanosu zgodile primorske Termopile, kot jih imenuje veliki primorski bard Saša Vuga, ko je v boju z Italijani izkrvavela Primorska četa z Jankom Premrlom, kjer je boj za obstanek na primorski zemlji v hribih Nanosa nasprotoval revoluciji partijske zaslepljenosti in boljševiškega ekskluzivizma v dolini, kjer lahko ubiješ vsakega Slovenca, ki mu nadeneš naziv ovaduh ali izdajalec, in za umor ne odgovarjaš nikomur, a s tem seješ teror in strah med ljudmi.

Bil sem priča rekviemu naslednji dan, ko se je razširila novica, da bodo mrtve z Nanosa peljali skozi Vrhopolje. Res so sivi tovarnjaki kakor Tisnikarjevi vrani zapeljali skozi vas. Bil sem s svojim prijateljem ob cesti, in ko se je prah polegel, sva se šla, kdo bo našel več rdečih jagod v pesku, in pomakala prstke v skoraj črne kaplje krvi naših ali laških fantov.

Spoštovano uredništvo, ta prispevek g. Žajdele je izzval moj spomin, ki sem ga hranil v sebi skoraj 70 let.

Boris Juh Nabergoj, Ljubljana